

Escrivent i censor "Memòria ingènua"

Llibre escrit per Alfons Balcells Gorina (1915-2002), publicat per l'editorial La Formiga d'Or.

10/01/2011

Des de mitjan de març del 39, a punt d'acabar-se del tot la guerra, que s'acabà oficialment l'u d'abril, ja no hi havia necessitat de continuar fent aquella trista feina d'enterramorts, i em van nomenar "Escribiente de la oficina de la Tercera Compañía Mixta del Grupo de Sanidad Militar del Cuerpo de Ejército de Castilla".

L'oficina en qüestió era a Santa Eulalia, encara als voltants de Terol. M'encarregaren també, com a escriptent, la censura en aquella unitat. Havia d'examinar la correspondència de tothom, però no ho vaig fer, sobretot per mandra, tot i que feia veure que sí. De tafaner, no en sóc gaire, la veritat. I evidentment, no tenia cap interès a passar informacions privades a ningú. Els primers dies, tanmateix, un dels caps de la unitat repassava les cartes. Després ho va deixar córrer.

D'aquells dies daten les primeres cartes de la meva vida escrites en castellà a la família. També hi ha a les capçaleres de les cartes les referències habituals al “III Año Triunfal” primer, i al “Año de la Victoria”, a partir de l'1 d'abril, dissabte de passió en la litúrgia catòlica de l'època.

El 7 d'abril, em destinaren a Requena amb tots els de sanitat. Ens van dir que seríem allà fins que ens arribés la llicència definitiva, tot i que encara trigaria, segons que ens informaren.

Si m'hagués quedat a Burgos, amb aquell pediatre...! Ja seria a casa, segur.

Malgrat tot, Requena era un paradís, comparat amb Terol. Abans, dormia en un matalasset, a terra. Ara, aquell mateix matalàs el podia posar al damunt d'una llitera de malalt, i em feia l'efecte d'un llit veritable, una mica alt, això sí. Als que estàvem en oficines ens van rebaixar de ranxo (mongetes, patates i una mica de carn, cada dia, migdia i vespre), i ens van oferir la possibilitat de fer el dinar amb una família del poble. Allò volia dir menjar calent i variat, si més no la majoria dels dies. Tan bé estava, que vaig poder enviar a casa

un maleta amb aliments, sobretot pots de llet, a través de n'Aumedes, que continuava amb mi i que aquells dies va obtenir un permís i va fer un viatge a Barcelona.

El 18 d'abril el fervor nacional potser ja se'm començava a apaivagar una mica, i escrivia als pares (en castellà): «Em fastigueja que es parli tant de tensions internacionals. Per molt que deguem favors a les “nacions amigues”, seria un desastre que ens veiéssim arrossegats en un conflicte europeu, ocasionat per l'ambició territorial fora mida d'altres països. En aquest cas, jo ho dic ben clar i fort: seria desertor, dels primeríssims, aniria a Sud-amèrica o a la Conxinxina o a on fos...»

Els pares es van alarmar, sobretot pel fet que hagués gosat enviar allò per correu. Els vaig tranquil·litzar de seguida: «No us escandalitzeu, que jo mateix em faig “la censura”. No us

deprimiu pas: no crec que arribi a esclatar tal conflicte, perquè malgrat les faroneries, tothom li té por.»

Errava, un cop més. El III Reich havia anat posant en els darrers anys més territoris sota la seva bota: ja tenia Renània, i el Sarre, i Àustria, i Bohèmia, i Moràvia, i faria de seguida un pacte amb l'URSS per repartir-se Polònia. I mentrestant, els seus actuals o futurs aliats van fent feina: Itàlia entra a Albània, i Hongria a Rutènia i Eslovàquia. I a l'extrem Orient, el Japó ha arribat fins a Pequín...

El 23 d'abril, les cartes a casa, aprofitant que jo mateix era “la censura” i que l'oficial que em supervisava la feina havia deixat de fer-ho, tornen a ser en català. La “uniformidad lingüística” havia durat per a mi si fa no fa una quarentena de dies.

Aquell mes de maig, veient que allò s'allargava, vaig intentar organitzar un altre cop un grup d'Acció Catòlica, ara a Requena. Vaig muntar uns cercles d'estudis. Vaig buscar un mossèn que fes de pàter del grup. Vaig organitzar una missa solemne. Però la següent carta a casa (de les que es conserven, si més no) mostrava desànim: «Hi ha poc interès per ajudar els pobres capellans en la seva labor, sobretot les noies. Només es preocupen de presumir amb l'uniforme del “Auxilio Social”. Sembla que solament vulguin fer-se veure, i que a la religió només li facin cas si els serveix per lluir-se... Hi va haver missa de comunió, i el mossèn va clavar una bona pallissa, especialment als joves. I com a resultat del sermó, hi hagué un bon xivarri...»

També em preocupava, és la veritat, dels molts que, des del final de la

guerra, havien anat a raure a la presó. Escrivia als pares: «He demanat d'anar a la presó amb el capellà. Hi ha força penes de mort. L'altre dia n'afusellaren cinc davant el cementiri del poble. Es farà una missa a la presó, per als qui hi vulguin anar, i m'han demanat si podia anar a llegir la missa en castellà.» Les misses d'aleshores eren en llatí, però s'acceptava la possibilitat de fer misses “catequètiques” amb explicacions addicionals en “lengua vernácula” (no cal dir que en aquells temps el “vernáculo”, a Espanya, era només un).

Un mes o dos després d'arribar a Requena, es veu que vaig enviar una carta als pares on em ficava molt amb els militars, per la rigidesa, el pinyó fix i coses similars, i expressava el meu desconcert pel fet que una gent amb tan poca capacitat i sense estudis poguessin manar tant

com aleshores començaven a manar, i per damunt de tothom. Aquella carta, que s'ha perdut –va ser estripada immediatament per la família–, em va costar una bona filípica del pare, no tant pel que el seu fill pogués pensar, sinó per la gosadia de posar-ho per escrit, amb la qual cosa els comprometia tots. Jo encara vaig contestar (i això sí que es conserva): «No entenc aquesta estranyesa: si escrivia d'aquella forma, era per naturalitat i familiaritat, ja que crec que les cartes han de ser fidel reflex de l'espontània manera de parlar entre els qui s'escriuen i, en fer-ho jo, sabia “a priori” que el “diàleg” no seria escoltat per tercers, ni per tant, mal interpretada la intenció...»

Els pares insistiren un altre cop, em van dir amb mitges paraules que fos molt prudent en les cartes i em demanaven que, per favor, escrivís en castellà. A final de maig, vaig anar

a Barcelona, amb un permís de tres dies, i de retorn a Requena, les cartes tornen a ser en castellà.

M'havien explicat ben clar que a Barcelona hi havia una altra oficina de censura. I estaven molt espantats.

A principis de juny, just en tornar del permís que m'havien donat per anar a Barcelona, havia trobat a Requena una carta d'Albert Sols, des de València, i m'invitava a fer uns exercicis espirituals a Burjassot. El predicador seria aquell mossèn que havia conegut a Terol. A mi allò em va semblar molt complicat, perquè si volia fer exercicis, els podria fer a Montserrat, a la Cova de Manresa, on fos, quan tornés a Barcelona. Ara, a més a més, acabava de tornar d'un permís, i no en podia demanar un altre. Així que, després d'agrair-li l'oferiment, li vaig dir que no hi aniria, però que de tota manera m'avisés si se'n feia un altre.

A mitjan juny del 39, dels set que compartíem els àpats a la mateixa casa de Requena, només en quedàvem dos. En Serrat es llicencià a començament de juny, i l'Aumedes a mitjans de mes. Dels meus amics, només quedava l'Esquirol. I al cap d'un dies, també ell va marxar. De la meva llicència, en canvi, ni se'n parlava. Portava vint-i-un mesos mobilitzat. Potser hi tenien res a veure, aquelles cartes? No, perquè corrien rumors que la meva quinta, la del 36, no seria llicenciada fins al novembre, o el febrer del 40.

Em vaig impacientar, i vaig tornar a fer-me el rebel. El 29 de juny, escric als pares suprimint l'esment al "Año de la Victoria" a la capçalera, i la carta és bilingüe. «Estic amoïnats, sobretot, perquè el 15 de setembre és previst que comenci un curs abreviat que em permetria acabar la carrera. I si no m'he llicenciat pel setembre, per tant, perdré un altre any...»

Al cap d'uns dies, em rellevaren de l'encàrrec de censor de cartes. De fet, últimament ja me'n donaven ben poques per revisar.

Em vaig tornar a espantar. I si desmobilitzaven els del 36, els meus, i a mi em deixaven allà? De tots els meus antics companys, a Requena no en quedava ni un.

I no tenia res a fer. Anava cada dia a l'institut a passar l'estona: vaig llegir unes quantes obres de Dickens i una biografia de Maura.

El tretze de juliol arriben notícies. M'envien a Burgos! El viatge, de dos dies, el faig dins l'ambulància de la meva companyia, que va damunt del tren que traslladava totes les “unidades” –persones, animals o coses: ho comptaven tot junt, per “unidades”– que componien l'expedició, de Requena a la capital castellana.

Esperava la llicència, i m'havien enviat encara més lluny de casa.

Enfonsat, escric una altra carta a casa, en castellà, a màquina, amb “Año de la Victoria”, sense cap indirecta i sense dir res sobre les meves cabòries. És el 16 de juliol, la Mare de Déu del Carme. Fa just tres anys, recordo, començà la guerra a Caldetes, a casa els Escolà, amb la trucada dels pares des de Barcelona. Acabo la carta, però, escrivint en català: «Tinc unes ganes d'anar cap a casa... que no ho sap ningú!»

A Burgos, torno a dormir a terra, en una quadra, sense matalàs ni res. Torno als menjars de ranxo. Em rebaixen la paga de soldat de 3 pessetes a 1,90, i 1,65 són per pagar el ranxo. Em sembla impossible poder sobreviure amb un ral. Demano auxili als pares, per poder tornar de seguida a casa, si mai arriba la llicència.

Els pares responen. «Vint duros!»,
escric. «Si només us havia demanat
una ajudeta. No us preocupeu, que
no els gastaré. Ja passarem comptes.
Moltíssimes gràcies.» Una altra
alegria: retrobo alguns antics amics:
Nubiola, Torrents, Esquirol. I encara
una altra: al cap d'uns dies, em
deixen anar a dormir fora de la
caserna, i m'acullen en una família.
Puc tornar a estudiar.

L'exili de Requena i Burgos, que se'm
va fer inacabable, s'acabà finalment
a començament d'agost de 1939. Vaig
tornar, a la fi, a Barcelona. Per a mi,
s'havia acabat definitivament la
guerra. O això em pensava.